

Секція «Біографіка й біографічне читання за доби інформаційної революції: місце і роль бібліотек»

Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів»

Засідання Секції відбулося 11 жовтня 2013 р. на базі Інституту біографічних досліджень НБУВ. До програми її роботи були включені 16 доповідей науковців і бібліотечних фахівців — працівників НБУВ, Харківської академії дизайну і мистецтв, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Рівненського державного гуманітарного університету, Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України (Дніпропетровськ). Обговорювалося широке коло проблем, пов'язаних із розвитком сучасної вітчизняної біографіки та біографічного читання.

Вступним словом роботу Секції відкрив генеральний директор НБУ імені В. І. Вернадського, директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Володимир Іванович Попик**. Свою доповідь «*Формування динамічних ресурсів біографічної інформації: можливості бібліотек*» він присвятив аналізу провідних тенденцій їх розвитку — невпинному розширенню соціально-комунікативних функцій, інформаційних завдань, кола користувачів, сфер і способів використання; перетворення з ресурсів для вузького кола еліт на дієвий чинник піднесення освіти, науки та культури, формування відкритого демократичного суспільства. Ці процеси, на думку доповідача, стали головним стимулом поступального розвитку форм і методів інформаційно-біографічної роботи, їх якісних трансформацій.

Електронні біографічні ресурси, насамперед ті, що формуються на базі бібліотек і архівів, виявили здатність інтегрувати до свого складу як нові динамічні масиви даних, так і «класичні» словники XVIII–XX ст. і всі ті різноманітні форми, які їм передували, включаючи навіть найбільш давні, архаїчні. Для України застосування новітніх інформаційних технологій дає змогу у порівняно стислі терміни сформувати загальнонаціональні, регіональні, галузеві та проблемно-тематичні ресурси, при тому зробити це на новій основі, у відповідності з вимогами сучасної інформаційної парадигми. Зазначене об'єктивно обумовлює необхідність, замість механічно-

го повторення зарубіжного досвіду, застосовувати найбільш продвинуті засоби формування динамічних баз біографічної та біобібліографічної інформації, придатних до постійного розширення, доповнення й уточнення даних, причому, в режимі віртуальних творчих лабораторій. Із метою розвитку та практичного впровадження подібних напрацювань Інститут біографічних досліджень НБУВ із 2013 р. розпочав розробку спеціальної теми НДР «Бібліотеки як центри формування ресурсів біографічної інформації», виконання якої покликане започаткувати дієву співпрацю вчених і спеціалістів наукових установ, закладів освіти, бібліотек, архівів і музеїв, дослідників із громадських осередків на основі тісної кооперації їхніх зусиль.

У доповіді доктора історичних наук, професора, старшого наукового співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ **Таїсії Іванівни Ківшар** «*Бібліотечна біографіка на сайтах національних бібліотек України*» на основі аналізу напрацювань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Національної бібліотеки України для дітей зроблено висновок, що вітчизняні ресурси бібліотечної біографіки нині перебувають лише у стадії становлення і для їх успішного розвитку як частини публічної діяльності бібліотеки, необхідно розробити ґрунтовні методичні рекомендації.

Провідний науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Світлана Миколаївна Ляшко** у доповіді «*Бібліотека як джерело вивчення історичної науки (на прикладі Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України. 1918–1933)*» наголосила на тому, що комплексне дослідження історії діяльності структурного підрозділу УАН–ВУАН — Біографічної комісії не буде повним без вивчення її особистісного, людського потенціалу, створення колективної біографії (портрету) її науковців. До складу комісії у різні роки входили як учені першорядного для вітчизняної науки рівня — Д. І. Багалій, М. П. Василенко, С. О. Єфремов, В. Л. Модзалевський, П. Я. Стебницький, Ф. Л. Ернст, так і науковці «другого плану» — Н. Д. Полонська-Василенко, О. В. Пархоменко, В. О. Романовський, В. В. Міяковський, М. М. Могилянський, Н. Ю. Мирза-Авакянц, П. І. Зайцев та ін. На думку доповідача, одним із актуальних щодо аналізу персонального складу Біографічної комісії (1918–1933) є просопографічний метод, орієнтований на створення колективної біографії осіб, об'єднаних спільними чинниками.

Старший науковий співробітник, учений секретар Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Надія Іванівна Любовець** у виступі «*Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек України*» відзначила зростання інтересу до мемуарної літератури, що все більше розглядається як історичне джерело та явище культурно-історичне, що увібрало в себе основні риси минулих епох. Це висуває перед бібліотеками нові завдання, адже на сьогодні в Україні не створено єдиного Реєстру українських мемуарів. Ситуацію могла би виправити загальноукраїнська програма, спрямована на виявлення в усіх регіональних і центральних фондах бібліотек мемуарної літератури, створення їх Реєстру та розгортання оцифрування. Проаналізувавши світовий досвід представлення мемуарної літератури на сайтах провідних бібліотек світу (Бібліотеки Конгресу США, Національної бібліотеки Франції, Британської бібліотеки, Німецької національної бібліотеки) Н. І. Любовець зазначила, що мемуарна література є вагомою частиною їх електронних ресурсів. Пошук конкретних мемуарних матеріалів забезпечений розгалуженою системою організації фондів. Кожна бібліотека має свої особливості в представленні спогадової літератури. Цей досвід може стати корисним при створенні електронних ресурсів українських мемуарів.

Інтерес присутніх викликала доповідь старшого наукового співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидата історичних наук **Наталії Петрівни Марченко** «*Ресурси біографічної інформації, орієнтовані на користувача-дитину: суть і тенденції*», присвячена аналізу досвіду використання мережі Інтернет із навчально-виховною метою у мережі дитячих і шкільних бібліотек, які активно створюють власні ресурси. Водночас, біографічна інформація, орієнтована на користувача-дитину, в українському сегменті мережі Інтернет існує на сайтах більшості орієнтованих на продукування книжок для дітей видавництв, сайтах мереж книгорозповсюдження. Існує також чимало електронних бібліотек, орієнтованих на родинне та дитяче читання, де серед іншого є біографічні видання та тематичні добірки. На цікаві знахідки можна наштовхнутися серед блогів, окремі з яких (здебільшого, блоги фахових дослідників дитячої книги та журналістів) містять унікальну інформацію — авторські інтерв'ю, автобіографічні записи, фоторепортажі тощо. Чимало виваженої достовірної біографічної інформації містять спеціалізовані електронні ресурси, присвячені проблемам дитячої книги та літератури. Доповідач відзначила, що, не зважаючи на те, що останнім часом українські бібліотеки для дітей

і шкільні бібліотеки активно співпрацюють із зарубіжними партнерами, саме досвід творення та поширення біографічної інформації, орієнтованої на користувача-дитину, запозичується мало. Так само мало та фрагментарно він досліджується та систематизується. Натомість, саме робота над виробленням дієвих методик створення та поширення біографіки для дітей у мережі Інтернет привабливими для них електронними засобами та у формі найрізноманітніших за способом видання книг (від книжки-іграшки, книжки-розмальовки, аудіо-, електронної книжки, артбука й до традиційної енциклопедії включно), належно організована в межах діяльності Українського національного біографічного архіву (далі — УНБА), може дати відчутний і доволі швидкий результат не лише в зміні соціокультурних стереотипів українського суспільства щодо біографічного знання, а й у кристалізації внутрішньої самості українського громадянина як такого.

Старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Яценко Олег Миколайович** у виступі *«Місце біографічної інформації у діяльності наукової бібліотеки в сучасних умовах»* зазначив, що наукова бібліотека була та залишається головним місцем накопичення, опрацювання та збереження інформації. Водночас, використовуючи зовнішні та внутрішні ресурси, вона формує нові знання, зокрема й біографічні. Зв'язок біографічних досліджень і наукової бібліотеки полягає не лише у тому, що остання є сховищем біографічної інформації про діячів історії, науки, культури, а й те, що вона утримує документи, пов'язані з життям і діяльністю осіб, причетних до історичного та культурного минулого та сьогодення, інформацію про результати їхньої творчості, критичні матеріали щодо діяльності — усе необхідне для роботи біографіста-дослідника. Створення електронного УНБА сприятиме вирішенню проблеми розширення можливостей доступу та використання бібліотечних і архівних фондів фахівцями у наукових і творчих цілях, а звичайними користувачами — із довідковою, освітньою та пізнавальною метою.

Цікаву дискусію викликала оригінальна за постановкою проблем доповідь доцента Харківської державної академії дизайну і мистецтв, кандидата історичних наук **Валентини Теодорівни Петрикової** *«Аксіологічний компонент біографічного читання в історії формування наукових комунікацій України (на прикладів фундаторів української науки)»*. Дослідниця зосередила увагу на органічній єдності тенденцій формування європейського та українського наукових просторів, обумовленій ціннісними орієнтаціями наукової

праці, інформаційної культури. Представниками українських наукових шкіл від кінця ХІХ ст. розбудовано оригінальний, локальний за змістом, але міцно інтегрований у світову науку сегмент. У цьому плані, довершеність гуманітарних концентрів українознавства полягає у створенні оригінальних теорій із урахуванням наявності європейського та світового знання з аналогічної об'єктно-предметної сфери дослідження. Вивчення авторських першоджерел мовами оригіналів, цитування їх у своїх працях, конструктивна критика й аргументація щодо наслідування висновків для багатьох представників наукових шкіл України стали критеріями ціннісного відношення до результатів своєї наукової праці. Таким ціннісним світоглядом доведеного наукового методу в своїй інформаційній культурі відзначалися фундатори української науки М. Грушевський, Є. Єфремов, І. Франко, Д. Багалій, А. Кримський, Ф. Шміт та ін.

Старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Олена Валентинівна Бугаєва** у повідомленні «*Музична персоналістика в структурі українського національного біографічного архіву (УНБА)*» зазначила, що формат УНБА дає змогу значно ширше, ніж інші, змістовно накопичувати та зберігати біографічну та біобібліографічну інформацію. Завдяки багатовимірності можливостей використання електронного архіву, в якому нерозривно поєднані та співіснують різного виду, жанру та формату біографічні джерела — від текстових і нотних, книжкових, рукописних та електронних до аудіо, відео (фото, кіно, іконографічних зображень) тощо, виникає можливість часо-просторової об'ємності сприйняття інформації на персональних мистецьких сторінках, що у своїй сукупності та цілісності сприяють максимальному розкриттю постаті того чи іншого митця і доводять цінність реалізації УНБА на практичному рівні.

Науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ **Юлія Вікторівна Вернік** у виступі «*Деякі аспекти організації біографічної віртуальної лабораторії*» зазначила, що віртуальна біографічна лабораторія (далі — ВБЛ), інструментарій для якої розробляється на базі УНБА, має усі можливості стати робочим інструментом взаємодії спеціалістів різних регіонів України та зарубіжжя, як координаційним центром, так і системотехнічним інструментом дослідницької роботи, що дасть змогу об'єднати навколо цілеспрямованих досліджень спеціалістів і аматорів не лише з різних регіонів України, а й із українського зарубіжжя. Такий спосіб організації наукового процесу вже є досить поширеним у зарубіжних країнах, зокрема у Росії. Віртуальна біографічна лабораторія

здатна суттєво підвищити рівень біографічних досліджень в Україні, оскільки переважна частина документів джерельної бази біографічних досліджень, а також більшість дослідників-біографістів і краєзнавців знаходяться саме у регіонах

Світлана Вікторівна Муріна, молодший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ у виступі *«Місце біографіки у житті сучасної бібліотеки (з досвіду роботи районної бібліотеки № 157 м. Києва)»* зазначила, що біографічна інформація у бібліотеці розосереджена за різними відділам, хоча бібліотекарі й намагаються збирати та структурувати її. Можливим варіантом рішення проблеми бачиться створення окремого підрозділу у довідково-пошуковому апараті районних бібліотек. Водночас, С. В. Муріна наголосила, що районні бібліотеки потребують методичного супроводу своєї діяльності саме в розрізі роботи з біографікою.

Зацікавлено був сприйнятий виступ провідного бібліотекаря НБУВ **Станіслава Михайловича Малюка** *«Особистість Ф. П. Максименка —першого завідувача відділу газетних фондів НБУВ»*, який ознайомив присутніх із маловідомими фактами з життя Ф. П. Максименка. Основною джерельною базою його доповіді стали фонди газетного відділу НБУВ.

Аспірантка Рівненського державного гуманітарного університету **Зоя Василівна Романуха** у виступі *«Біобібліографічні видання провідних університетських бібліотек м. Рівного (на прикладі наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету та наукової бібліотеки Національного університету водного господарства та природокористування)»* проаналізувала науково-видавничу діяльність провідних університетських бібліотек м. Рівного та зазначила, що вони є центрами біобібліографічних досліджень наукового і творчого доробку своїх викладачів.

У межах програми роботи Секції було проведено презентації видань співробітників Інституту біографічних досліджень: монографії **В. І. Попика** *«Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку»* (К., 2013) та біобібліографічного покажчика *«Таїсія Іванівна Ківшар»* (К., 2013).

*Надія Іванівна ЛЮБОВЕЦЬ,
Володимир Іванович ПОПИК*